

Участь батьків у організації інклюзивного навчання

Укладачка курсу: Ольга Семко

- Позитивний досвід інклюзії в українській школі
- Поради з підготовки до школи
- Права, обов'язки та відповідальність батьків

Книжка містить лекції та доповнює відео-заняття, в яких унаочнено все описане.

Навчайтесь!

ed-era.com/inclusia-batky

Книжка висвітлює підготовку дітей із особливими освітніми потребами до школи, а також взаємодію батьків із освітянами для організації інклюзивного навчання: як відкрити інклюзивний клас, як і яких складнощів уникнути, як допомогти дитині у адаптації в школі.

Ця книжка є частиною онлайн-курсу «Участь батьків у організації інклюзивного навчання», що створено в рамках ширшого навчального матеріалу «Робота вчителів початкової школи із дітьми із особливими освітніми потребами».

Штрих коди в заголовках тем ведуть вас до відповідних розділів відео-курсу. Проте перегляд відео не забезпечує цілісного навчання. Ми просимо проходити он-лайн курс цілком на ресурсі ed-era.com/inclusia-batky

Сертифікат курсу підтверджує, що ви його прослухали і впорались із контрольними завданнями.

Команда проекту

Володимир Брискін — координатор створення курсу. **Вікторія Остапченко** — адміністраторка проекту. **Ольга Семко** — укладачка курсу. **Галина Титиш** — президентка ГО «Смарт освіта». **Вікторія Топол** — медіа-менеджерка. **Оксана Філобокова** — фінансова менеджерка. **Наталія Церклевич** — грант менеджерка, директорка з інституційного розвитку ГО «Смарт освіта».

Відео до курсу розроблено ГО «Смарт освіта» у партнерстві зі студією онлайн-освіти EdEra.

Курс представлений ГО «Смарт освіта» в рамках проекту «Програма сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Рафт в Україні. Зміст матеріалу є винятковою відповідальністю Рафт та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

ISBN 978-617-684-223-1

© Київ. Інформація. Сервіс, 2018.

© ГО «Смарт освіта», 2018.

© Рафт в Україні, 2018.

Передмова

Коли йдеться про інклюзивне навчання дитини з особливими освітніми потребами, то важливими є не тільки готовність і компетентність працівників школи, а й залученість батьків. Саме тому зробили онлайн-курс для батьків і цю книгу.

У ній розповідається про те, як батькам зберігати психологічний спокій, підготувати дитину, а також про юридичні тонкощі відкриття інклюзивного класу. Ця книга — розширена версія онлайн-курсу. Тому в тексті ви зустрінете відсилки на відео. Проте, лише пройшовши онлайн-курс, можливо отримати сертифікат.

Ця книжка вільна для використання в некомерційних цілях. Також ми просимо вас заповнити анкету за посиланням в кінці книги. Пишіть нам на inclusia.so@gmail.com.

Про авторів

Ольга Орел — клінічний психолог, кандидат психологічних наук, старший реабілітолог. Директорка центру NeuroFlex. (Київ)

Ольга Семко — укладачка курсу, психолог, поведінковий аналітик. (Київ)

Олена Сергєєва — психолог, психодіагност, гештальт-терапевт, центр NeuroFlex. (Київ)

Любов Солодухіна — державний експерт експертної групи з питань інтегрованих соціальних послуг сім'ям Директорату соціальних послуг та інтеграції МСП. (Київ).

Вікторія Чернова — асистентка вчителя в ЗОШ. (Бровари)

Вікторія Шевчук — асистентка вчителя в ЗОШ. (Бровари)

Побудова інклюзивних процесів — практичні поради для батьків

Вікторія Шевчук, Вікторія Чернова

Ч: Добрий день. Мене звати Вікторія Чернова. Я працюю асистентом вчителя та корекційним педагогом в школі №3 міста Бровари.

Ш: Вітаю Я Вікторія Шевчук. Також працюю асистентом вчителя у цій школі. В ній наші діти — з особливими освітніми потребами, — учні інклюзивних класів.

Ч: Ми на власному досвіді знаємо, скільки запитань та сумнівів виникає у батьків дітей з особливими освітніми потребами. Сподіваємось, ви знайдете відповіді на чимало з них з нашої лекції, побудованої у форматі «запитання — відповідь».

Як обрати форму навчання

Запитання: Чи потрібно віддавати дитину з особливими освітніми потребами до школи, а чи варто оформити індивідуальну форму навчання?

Лектор: Згідно з законодавством, вибір закладу та форми навчання — відповідальність батьків. І це рішення досить хвилююче для більшості з них. Коли ж мова йде про дитину з особливими освітніми потребами, батьки мусять звертати увагу на безліч деталей:

Вони повинні

- максимально точно розуміти потреби та можливості дитини;
- визначити рівень підтримки, якого вона потребує;
- знати, чи формуються у дитини адаптивні та соціальні навички;
- враховувати попередній досвід її перебування в колективі;

- а також рекомендації фахівців, які супроводжували дитину або оцінювали її потреби;
- оцінити, чи має заклад освіти достатньо ресурсів для інклюзії і його готовність вчасно забезпечити все необхідне. Тобто, його архітектурну доступність, матеріально-технічне забезпечення, ресурсну кімнату та команду супроводу;
- з'ясувати режим роботи закладу, можливість перебування дитини в групі подовженого дня за необхідності,
- наявність додаткових сервісів. Наприклад, підвезення, гурткової роботи, участі в позакласних заходах.

Батькам слід звернути увагу на загальну психологічну атмосферу в закладі та в класі. Передумовою плідної роботи є приязне, дружнє ставлення до дітей, налагоджена комунікація між усіма учасниками освітнього процесу, готовність продуктивного вирішення конфліктних ситуацій;

Іноді пошук оптимального рішення може займати не один рік.

У мене та моїх колег є досвід навчання дітей і на індивідуальній формі навчання, і в приватному навчально-реабілітаційному центрі. Зараз наші діти навчаються в інклюзивних класах звичайної загальноосвітньої школи. Ми доклали значних зусиль, щоб це стало можливим.

Ми прагнемо досягти такого високого стандарту: інклюзивний заклад — це заклад, у якому можуть навчатись усі діти. Наразі значно покращується законодавча база, є політична воля, підтримка і розуміння з боку суспільства. Але еволюційні процеси не відбуваються швидко.

Можливо дитина потребує значної та комплексної підтримки. А заклад, до якого звертаються батьки, може бути не готовий до інклюзії. У такому разі батькам варто подумати, чи не краще їм самим долучитися до процесу? Навіть отримати відповідну освіту і стати фахівцем. Адже саме брак кадрів — одна з головних причин, через яку керівникам закладів так складно створювати умови для інклюзії.

Оскільки, зазвичай, батьки найбільш вмотивовані сприяти розвитку інклюзії в усіх напрямках, заклади освіти можуть покладатись на них.

Та для родини це не ідеальний варіант. Адже, в першу чергу, батьки — це турботливі й уважні найближчі люди. Вчитель, фахівець, працівник закладу — це зовсім інша роль. Якщо ролі змішуються — складно і дитині, і батькам.

Ми, батьки, хочемо бачити своїх дітей більш самостійними, постійно хвилюємось за їхнє майбутнє. Тому нам іноді складно не форсувати події.

Або, навпаки, ми можемо бути занадто турботливим та надміру оберігати своїх дітей і таким чином обмежувати їхній простір для розвитку ініціативності. Іноді не вистачає «свіжого погляду» на розвиток дитини.

Батьки, постійно залучені до супроводу дитини, не мають часу для себе, інших дітей, роботи чи відпочинку.

Якщо участь батьків — єдиний спосіб зробити навчання в інклюзивному класі можливим, доводиться зважувати всі «за» та «проти».

Чому потрібно прагнути, щоб дитина навчалася саме у школі?

Запитання: Чому потрібно прагнути, щоб дитина навчалася саме у школі?

Лектор: Школа — це ідеальна діюча модель реального світу. Саме в середовищі однолітків дитина набуває корисних навичок для самостійності. Шкільне життя — це вулик, розмаїття характерів, ситуацій, обставин. Це досвід, який не можна отримати під час індивідуального навчання або навчання в закладі спеціальної освіти.

Батьки мусять запитати себе: як можливо привчити дитину дотримуватись правил життя в суспільстві, якщо вона лише один на один працює з педагогом?

У школі дитина з особливими освітніми потребами спостерігає, як інші діти спілкуються, грають, навчаються, готують ро-

боче місце до навчання, поводяться в їдальні, реагують на зміни. З часом вона зможе наслідувати ці шаблони поведінки, які потім стануть у нагоді в дорослому житті.

* Моя донька дуже тривожна. Причина у тому, що вона не до кінця розуміє причинно-наслідкові зв'язки та соціальний контекст ситуацій. А школа, з одного боку, має заспокоюючий фактор: постійним режим, розклад, правила, — стабільність! А з іншого — розвиваючий фактор — унікальні та непередбачувані соціальні ситуації. Це «тренажер», де за допомогою уважного і розуміючого дорослого дитина може зрозуміти зв'язки між подіями та ситуаціями і позбутись страхів перед невідомим.

Серед учнів нашого інклюзивного класу є декілька дуже відкритих, турботливих та активних дітей. Саме їхня участь стає «чарівною паличкою», яка значно сприяє успіхам доньки у школі.

Школа постійно створює ситуації, у яких дитині потрібно бути сконцентрованою та зібраною. Так, від учня з особливими освітніми потребами це вимагає додаткової енергії та зусиль. Коректна підтримка та можливість регулювати рівень навантаження допоможуть дитині відновитись. Саме у школі виникають реальні обставини, в яких дитину в режимі реального часу можна навчити прийомам самоконтролю та саморегуляції.

Порівняймо індивідуальну форму навчання та інклюзію в контексті часу, відведеного для навчання.

Кількість годин для організації індивідуальної форми навчання осіб з особливими освітніми потребами, зокрема з інвалідністю, становить

- 10 год. на тиждень на кожного учня в 1–4-му класах
- 14 год. на тиждень на кожного учня з 5 до 9-го класу
- та 16 год. на тиждень на кожного учня з 10 до 12-того класу

Додаткові години корекційно-розвиткових занять за індивідуальної форми навчання не передбачають.

Навчання в інклюзивних класах здійснюють за типовими навчальними планами, програмами, підручниками та посібниками, які рекомендує Міністерство освіти і науки для загальноосвітніх навчальних закладів. За інклюзивного навчання максимальне навантаження становить:

- 20–23 год. на тиждень на кожного учня перших-четвертих класів;
- 28–33 год. на тиждень на кожного учня з 5-го до 9-го класу;
- 33 год. на тиждень для всіх учнів десятих-дванадцятих класів.

Розклад уроків для дітей з особливими освітніми потребами складають з урахуванням індивідуальних особливостей їхньої навчально-пізнавальної діяльності, динаміки розумової працездатності протягом дня і тижня та з дотриманням санітарно-гігієнічних вимог.

Положення про інклюзивне навчання також передбачає від 3 до 8 годин додаткових корекційно-розвиткових занять на тиждень. Ці години не враховують під час визначення гранично допустимого тижневого навчального навантаження учнів з особливими освітніми потребами.

Як оформити документи для інклюзивного навчання?

Запитання: Як оформити документи для інклюзивного навчання?

Лектор: Діти здобувають початкову освіту, як правило, з шести років. А діти з особливими освітніми потребами можуть розпочинати здобуття початкової освіти в трохи старшому віці.

Діти з особливими освітніми потребами, діти з інвалідністю, можуть перебувати в інклюзивній групі дошкільного навчального закладу до 7 або 8 років, залежно від рівня та ступеня порушення. Тобто, саме батькам за допомогою фахівців із психолого-медико-педагогічної консультації або інклюзивно-ресурсного центру, вирішувати, у якому віці дитині краще йти до школи. В 6, 7 або 8 років.

За рік до запланованого початку навчання батькам рекомендують звернутись до психолого-медико-педагогічної консультації або інклюзивно-ресурсного центру. Після проведення

комплексної оцінки для визначення особливих освітніх потреб дитини, батькам надають два примірники висновку про комплексну оцінку. (Постанова КМУ № 545 від 12.07.17 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр»)

Процес відкриття інклюзивних класів унормувало Міністерство освіти і науки України. Наказ Міністерства та зразок оформлення заяви на відкриття інклюзивного класу ви може знайти у додатках до відео.

Адміністрації та педагогам школи потрібен час, щоб підготувати умови для прийому учня з особливими освітніми потребами.

Тому батькам або законним представникам дитини рекомендують заздалегідь обрати найближчий до місця проживання заклад освіти, в якому буде навчатися дитина. Не пізніше, ніж за 6 місяців до початку навчання, один з батьків або представників дитини має подати заяву про зарахування до закладу освіти на ім'я керівника, зареєструвати її та отримати копію.

У заяві, обов'язково вказується:

- форма здобуття освіти,
- потреба у підтримці
- інші обставини, які є важливими для організації освітнього процесу.

Для організації інклюзивного навчання до заяви, додають копію витягу з протоколу ПМПК або висновку ІРЦ про комплексну оцінку розвитку дитини.

Керівник закладу повідомляє орган, у сфері управління якого перебуває заклад освіти, про потребу відкриття інклюзивного класу та створення інклюзивного освітнього середовища. Перед початком нового навчального року керівник видає наказ про зарахування дитини до школи та утворює інклюзивний клас.

Саме так має відбуватись ця процедура.

Порядок зарахування учнів з особливими освітніми потребами до навчального закладу нічим не відрізняється від порядку зарахування інших дітей. Тобто, батькам не потрібно писати заяву про зарахування дитини до інклюзивного класу на початку кожного нового навчального року.

Якщо у навчальному закладі не створено умов для навчання дитини з особливими освітніми потребами, директор школи разом з батьками звертаються до відповідного органу управління освітою. Який, у свою чергу, або вирішує питання про створення таких умов, або рекомендує батькам інший найближчий до місця проживання навчальний заклад, де відповідні умови вже існують.

Однак, існує ймовірність, що батькам відмовлять у прийомі або реєстрації заяви. Звісно, батьки найменше зацікавлені у створенні конфліктної ситуації в школі. Однак саме їм належить право та відповідальність обирати способи та форми освіти для своїх дітей. Саме вони здійснюють адвокацію прав дитини. Тому у випадку їх порушення батьки, або ж законні представники дитини, мають два шляхи: проінформувати адміністрацію, налагодити спілкування, провести роз'яснювальну роботу і досягти своєї мети, або перевести спілкування в юридичну площину, залучити судові механізми та засоби масової інформації і досягти своєї мети вже таким чином.

Наприклад, згідно з Законом України «Про звернення громадян», батьки можуть письмово звернутись з заявою або скаргою не тільки до закладу освіти, але й до відповідного органу управління.

Заява містить прохання сприяти реалізації права дитини на освіту.

Скаргу ж подають з вимогою про захист законних інтересів дитини. При цьому не обов'язкова особиста присутність — звернення можна надсилати цінним листом з описом вкладення та повідомленням про вручення.

Вам зобов'язані письмово повідомити про результати перевірки заяви чи скарги та про прийняте рішення не пізніше ніж за 30 календарних днів з дня отримання звернення. Оформлені належним чином і подані у встановленому порядку звернення підлягають обов'язковому прийняттю та розгляду.

Зрештою, батьки можуть зважити всі обставини і змінити своє рішення: обрати інший заклад або іншу форму навчання. Але психологічний тиск, маніпуляції та ігнорування запитів батьків з боку адміністрації — неприпустимі.

Як співпрацювати з адміністрацією школи у класі

Запитання: як співпрацювати з адміністрацією школи у класі.

Лектор: За нинішніх умов, навчання та розвиток дитини з особливими освітніми потребами в інклюзії — це виклик для всіх учасників освітнього процесу. Від їхньої налаштованості на конструктив, співпрацю та від їхнього розуміння кінцевої мети залежить дуже багато. Навіть якщо у кожної із сторін немає жодного досвіду, але всі прагнуть діяти в інтересах дитини — це матиме сенс. Налагодження дієвої системи комунікації — необхідна умова для втілення ідей інклюзії в життя.

Шановні батьки, інформуйте педагогів про потреби та особливості дитини. У будь-кого з залучених до інклюзії може виникнути спокуса «заподіяти добро» дитині з інвалідністю, без розуміння її бар'єрів і труднощів. Є чудове правило для прийняття інклюзивних рішень: «нічого для нас без нас». Ваші поради та досвід допоможуть уникнути зайвих дій та використання зайвих ресурсів.

Як зрозуміти, наскільки доцільними є вимоги батьків або дії адміністрації закладу?

Запитання: Як зрозуміти, наскільки доцільними є вимоги батьків або дії адміністрації закладу?

Лектор: Усім треба діяти за законом. Тому дуже важливо ознайомитись із законодавчою базою, яка стосується освіти дітей з особливими освітніми потребами. І батьки, і освітяни знайдуть безліч відповідей на запитання, які їх хвилюють.

Звертайтеся по допомогу до фахівців інклюзивно-ресурсного центру. Адже допомога дитині, її родині і закладу освіти — одне з головних завдань цієї структури.

Дуже ефективними можуть бути батьківські об'єднання і громадські організації та їхня співпраця на рівні громади. Відповідальність за організацію, стан та якість інклюзивного навчання несе не тільки керівник загальноосвітнього навчального закладу, але і його засновник, тобто орган місцевої влади або ж приватна особа. Саме він у установленому порядку виділяє кошти для забезпечення архітектурної доступності та створення відповідної матеріально-технічної та методичної бази. Забезпечує підвищення кваліфікації педагогічних працівників, здійснює заходи щодо придбання транспортних засобів для підвезення дітей до місця навчання та додому.

Чи враховують цю потребу депутати Вашої громади при формуванні бюджету на кожен рік? Батькам важливо чітко сформулювати свій запит та потребу у розвитку інклюзивності до місцевої влади. Самі ж батьки в ролі експертів можуть сприяти створенню плану заходів для розвитку інклюзії та контролювати його втілення в життя.

Які питання потрібно обговорювати батькам з адміністрацією школи в першу чергу

Запитання: Які питання потрібно обговорювати батькам з адміністрацією школи в першу чергу.

Лектор: Ймовірно, вже під час перших зустрічей із керівником закладу або уповноваженою від адміністрації особою Ви зможете дізнатись:

Хто стане вчителем та асистентом вчителя в інклюзивному класі Вашої дитини. Це дозволить Вам заздалегідь познайомитись, поспілкуватись, розповісти про майбутнього учня, про його сильні сторони, потреби та мотивацію.

У яких приміщеннях будуть проходити уроки, їхню архітектурну доступність та відповідність підходам універсального дизайну.

Загальний рівень забезпечення матеріально-технічної бази. Наявність в закладі спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку та які засоби можуть закуповуватись за кошти освітньої субвенції в поточному навчальному році. Однак, більш ретельне обговорення цього питання в контексті потреб саме Вашої дитини відбудеться під час складання її індивідуальної програми розвитку.

Хто стане членами команди супроводу та її координатором. Коли відбудеться найближча зустріч та попереднє обговорення індивідуальної програми розвитку.

Які корекційно-розвиткові заняття та у якій кількості може забезпечити заклад або залучені фахівці.

Інформацію про час та місце проведення корекційно-розвиткових занять.

Які проводились та будуть проводитись інформативні та виховні заходи з формування толерантного ставлення. Ви можете повідомити про своє бажання взяти в них участь.

Які ще додаткові сервіси є в школі.

Чи є обов'язковою посада «асистента вчителя» в кожному інклюзивному класі?

Запитання: Чи є обов'язковою посада «асистента вчителя» в кожному інклюзивному класі?

Лектор: в 2018 році в наказ Міністерства освіти і науки Про затвердження Типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти було внесено зміни. Згідно з ними у школах з інклюзивним навчанням для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами вводять посаду «асистент вчителя». З розрахунком один асистент на клас, у якому навчаються такі діти.

Згідно з новою редакцією Закону України «Про загальну середню освіту», педагогічне навантаження асистента вчителя інклюзивних класів становить 25 годин на тиждень.

З 1 січня 2017 року тарифний розряд асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням, а також асистента вихователя дошкільного навчального закладу в інклюзивній групі, встановлюється на рівні 10–12 тарифних розрядів.

Окрім введення повної ставки асистента вчителя на інклюзивний клас, в 2018 році встановили розмір доплати за окремі види педагогічної діяльності. Наразі, доплата педагогічним працівникам за роботу у інклюзивних класах та групах може становити до 20%. Іноді, педагогічним працівникам, які працюють в інклюзії, виплачують додаткові надбавки згідно з рішенням відповідної ради з місцевого бюджету. Це дуже позитивна практика, коли саме громада турбується про розвиток інклюзії в своїй місцевості.

У чому різниця між асистентом вчителя та асистентом дитини?

Запитання: У чому різниця між асистентом вчителя та асистентом дитини?

Лектор: У «Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» вказано, що особистісно орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент вчителя.

Він бере участь у розробці та виконанні навчальних планів та програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Асистент дитини задовольняє освітні та соціальні потреби дітей з особливими освітніми потребами під час їхнього перебу-

вання у навчальному закладі. Асистентом дитини можуть бути соціальні працівники, батьки або особи, уповноважені ними.

Асистент вчителя обов'язково має педагогічну освіту та входить до штату закладу освіти.

Асистентом дитини наразі може бути особа без педагогічної освіти. Її послуги оплачують батьки. Або ж вони самі виконують цю функцію. Але, за діючим законодавством, їм не гарантована можливість перебування безпосередньо в класі під час уроків.

Найближчим часом розроблять кваліфікаційну характеристику асистента особи з особливими освітніми потребами. Асистенту дитини для вільного доступу до освітнього процесу необхідно буде отримати педагогічну підготовку — курс із певною кількістю годин навчання. У разі отримання відповідної кваліфікації, такі фахівці отримуватимуть зарплатню за кошти місцевого бюджету.

Сьогодні батьки дітей часто стають асистентами вчителів. Розгляньмо різні варіанти.

Перший — ви — асистент вчителя. Що потрібно зробити для підготовки до навчального року?

Разом із вчителем ознайомтесь із витягом психолого-медико-педагогічної консультації або висновком інклюзивно-ресурсного центру. Підготуйте свої пропозиції для індивідуальної програми розвитку

Поспілкуйтесь із батьками, вчителем інклюзивного класу та іншими членами команди супроводу.

Підготуйте щоденник спостереження за дитиною, який дозволить оцінити її сильні сторони, потреби та динаміку розвитку. Щоденник має довільну форму. Асистент адаптує його відповідно до особливостей дитини. У щоденнику спостережень асистент може фіксувати:

Рівень сформованості навичок дитини: наприклад, комунікативної, учбової діяльності, навичок самообслуговування.

Особливості її уваги.

Сприйняття і осмислення навчального матеріалу — як розуміє пояснення вчителя, як встановлює причинно-наслідкові зв'язки.

Особливості розуміння і відтворення навчального матеріалу — тобто процеси пам'яті. Що дитина краще запам'ятовує (цифри, факти, чи описи), точність відтворення та умови, які сприяють точності відтворення. Наприклад, використання наочності.

У щоденнику також зазначають особливості мови — порушення, розуміння, словниковий запас, сформованість навичок письма.

Особливості засвоєння навчального матеріалу — тобто як дитина ставиться до окремих навчальних предметів та вміє застосовувати знання в нових умовах.

Успішність — загальну та з окремих предметів. А також фактори, які впливають на успішність протягом навчального року.

Особливості пізнавальної діяльності, особливі інтереси, схильність до будь — якого виду діяльності, профорієнтованість.

Особливості особистості дитини — загальну характеристику поведінки, дотримання шкільного режиму, вимог дорослих, ставлення до суспільного життя колективу.

Сформованість соціальних навичок.

Особливості характеру: риси характеру та ставлення до себе.

Також асистент вчителя повинен сприяти адаптації та пристосуванню середовища відповідно до особливостей та потреб дитини.

Власний досвід:

Щоб Марія краще запам'ятала імена однокласників, на зворотній стороні кожного стільця діти приклеїли напис з власним іменем. Це, до речі, і мені допомогло набагато швидше запам'ятати їхні імена. А дітям сподобалось, що в кожного є персональний стілець.

У моєї дитини гіперчутливість до звуків, тому іноді вона вдягає спеціальні навушники, які приглушують звуки іззовні.

Під час уроку через швидку втомлюваність у неї може виникати небажана поведінка, тому її робоче місце — поруч із дверима. Для зменшення рівня напруженості ми використовуємо невеликі сенсорні іграшки для рук.

Для усвідомленого ставлення до процесу навчання ми користуємось:

- соціальними історіями з правилами поведінки у школі, Зразок Зразок
- індивідуальним візуальним розкладом
- та жетонами для заохочення,
- пишемо «щоденник подій» — що відбувалось у школі, хто і як діяв, даємо оцінку поведінки і намагаємось висловити ставлення та емоції дитини з цього приводу.

Оскільки донька краще сприймає інформацію з вертикальної площини, ми завжди використовуємо підставку для підручників.

При формуванні навичок письма застосовували спеціальні насадки на олівці та ручки і каліграфічні зошити зі збільшеним розміром графічної сітки. Оскільки дитина дуже нервувала через помилки на письмі, певний час вона писала простим олівцем. Дуже доречним був «метод зеленої ручки», коли ми разом обирали та підкреслювали лише найбільш успішні варіанти написання, не фіксуючи увагу на помилках.

Для уроків математики готую багато адаптованих наочних матеріалів. При вивченні віршів використовуємо мнемотаблиці.

Другий варіант — ви не асистент вчителя. Як ви можете сприяти успішному початку навчання?

Діти набагато спокійніше сприймають перехід до школи, коли знають, що на них очікує.

Тому в період підготовки до школи дитина з батьками, за бажанням, може відвідувати школу, щоб познайомитися з педагогами, режимними моментами закладу, правилами поведінки та безпеки, будівлею закладу та її приміщеннями.

Знайомство із школою можна починати з ігрового та спортивного майданчика, рекреаційних зон, відвідати актовий та спортивний зали та бібліотеку. Завітайте до кабінету психолога, корекційного або соціального педагога, ресурсної кімнати. Ці місця можуть викликати в дитини позитивні враження та зацікавленість. Відвідайте школу під час великої перерви, коли діти разом грають та спілкуються. Доцільно познайомити дитину з іншими, функціонально важливими приміщеннями: туалетною

кімнатою, гардеробом, їдальнею. Пояснити функції приміщень, правила поведінки в них. Можливо, зробити фото приміщення, записати відео, підготувати соціальну історію.

Батькам корисно заздалегідь познайомитись із вчителем. Розповісти про свою дитину, її сильні сторони, захоплення, мотивацію та труднощі, які можуть виникати у дитини.

Описати попередній досвід роботи дитини із педагогами та розказати, які ефективні прийоми викладання вони використовували.

Разом вивчити висновок інклюзивно-ресурсного центру, звернути увагу вчителя та асистента вчителя на важливі, на Вашу думку, моменти.

Батьки також можуть надати свої рекомендації щодо пристосування середовища в класі. Наприклад, вибрати робоче місце в класі, де дитина зможе краще сприймати інформацію, концентрувати увагу і бути більш працездатною. А також познайомити дитину із вчителем та учасниками майбутньої команди супроводу та дізнатися про місце та час першої зустрічі команди супроводу.

Вдома батьки також можуть підготувати дитину до шкільного життя:, навчити її готувати робоче місце, орієнтуватись у підручнику та щоденнику. Потренуватись складати речі в ранець, а спортивний одяг та взуття — в сумку. За місяць до початку навчання батькам слід налагодити такий режим дня, який буде співпадати із шкільним.

Як використовувати освітню субвенцію?

Запитання: Як використовувати освітню субвенцію?

Що можна придбати?

Рух коштів

Батькам іноді дуже складно розібратись, хто і що фінансує. Ремонт та пристосування приміщення, матеріально-технічна

база, оплата харчування дітей з інвалідністю, придбання транспортних засобів для підвезення дітей, підвищення кваліфікації педагогів — все це відповідальність органів місцевого самоврядування та кошти місцевого бюджету.

Зарплата вчителів, асистентів вчителів та надбавка за роботу в інклюзивних класах виплачуються з загальної державної освітньої субвенції.

Оплату корекційно-розвиткових занять та придбання засобів корекції здійснюють на кошти субвенції з державного бюджету на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами.

Треба розуміти непростий рух цих коштів.

Спочатку заклад освіти подає органу управління освітою інформацію про кількість дітей, які навчаються на інклюзії. Це потрібно зробити до 10 вересня.

Далі обласні департаменти освіти подають зведену статистичну інформацію Міністерству освіти до 20 жовтня.

Субвенцію закладають у державному бюджеті України на наступний календарний рік.

Наприкінці року відбувається прийняття Бюджету та його підписання Президентом.

Міністерство освіти готує проект постанови Кабінету міністрів України про розподіл коштів субвенції з погодженням у трьох міністерствах і подає його до Кабміну.

Після цього міністерство фінансів вносить зміни до розпису державного бюджету.

Міністерство освіти і науки делегує Держказначейству повноваження щодо перерахунку коштів на обласні бюджети відповідно до розподілу, затвердженому в Постанові Кабміну.

Казначейство перераховує кошти на обласні бюджети щомісяця до 10 числа.

Облдержадміністрація, згідно з рішенням депутатів обласної ради, перерозподіляє кошти субвенції на райони, міста та об'єднані територіальні громади пропорційно до кількості дітей з особливими освітніми потребами.

Казначейство щомісяця до 25 числа перераховує кошти на рахунки районних бюджетів, бюджетів міст та об'єднаних територіальних громад.

Заклад освіти або орган управління освітою, якщо заклад не має своєї бухгалтерії, здійснює оплату корекційно-розвиваючих занять та закупку корекційних засобів згідно встановленого Переліку засобів та за погодженням з батьками. Своє погодження батьки засвідчують підписом в індивідуальній програмі розвитку, де і зафіксовані необхідні дитині засоби.

35% коштів витрачають на придбання засобів корекції, які дадуть дитині змогу опанувати програму, а решту

65% — на корекційно-розвиткові заняття.

Тобто, субвенція на вересень 2018 року була закладена в бюджет ще влітку 2017 року. Саме тому звернутись до ІРЦ та закладу освіти потрібно як мінімум за пів року до початку занять. Це єдиний спосіб забюджетувати кошти для дитини на наступний астрономічний рік. Бюджет формують із невеликим запасом на невизначеність і кошти не завжди використовують у повному обсязі. Тому за сумлінного управління, коштів може вистачити і з початку навчального року, а не лише з календарного .

Для чого використовують кошти субвенції та як прискорити її отримання?

Запитання: Як використовують кошти субвенції та як прискорити процес її отримання?

Лектор: У індивідуальній програмі розвитку, відповідно до рекомендацій ІРЦ, зазначають кількість годин та напрями корекційно-розвиткових занять: корекцію розвитку, розвиток мовлення, соціально-побутове орієнтування, лікувальну фізкультуру, ритміку та фахівців, які ці заняття будуть проводити. Також в програмі фіксують потребу в спеціальному обладнанні. Потім заклад освіти або орган управління використовує кошти субвенції

на оплату занять та закупівлю корекційних засобів, які зазначені у індивідуальній програмі розвитку дитини та погоджені з батьками.

Через досить тривалий рух коштів може виникнути певна затримка. Можливість використати кошти субвенції залежить від того, наскільки швидко та злагоджено спрацює влада на кожному рівні. Наразі Міністерство освіти та науки працює над покращенням цього механізму.

Лектор: Батьки можуть надсилати інформаційні запити, офіційно звертатись до кожного відповідального органу, а також до депутатів рад усіх рівнів, у яких відбувається затримка.

Підсумок лекції

Ш: Наважитись на інклюзивне навчання не просто. Для будь-якої родини це значний крок.

Ч: Йти в інклюзивний клас не було миттєвим рішенням і для нас. Ми, з одного боку, розуміли потребу дітей в спілкуванні, дружбі, участі у суспільному житті. З іншого — важливо було врахувати їхні особливості поведінки, труднощі в сприйнятті інформації та концентрації уваги.

Ш: Знайти фахівців, яким би можна було довірити супровід дітей в школі, нам не вдалось. Тому ми отримали другу вищу педагогічну освіту та стали асистентами вчителів.

Ч: Батькам, які вирішили супроводжувати свою дитину в школі, треба дуже ретельно і самокритично оцінювати власні дії, співпрацювати із вчителем та іншими фахівцями. Перше півріччя навчання в інклюзивному класі — це не просто. Адаптується дитина, адаптуєтесь і ви.

Ш: Особисто мене підтримала батьківська взаємодопомога — ми прийшли в школу командою з трьох мам дітей з особливими освітніми потребами та стали асистентами в інклюзивних

класах. Ми постійно обмінювались досвідом, обговорювали різні ситуації. Мати однодумців було дуже важливо.

Ч: Головне, що зараз ми на власні очі бачимо, як наші діти, кожен в своєму темпі, рухаються вперед. Вони цінують школу, увагу вчителів, їх підтримують однокласники. Наші діти отримали доступ до освіти і почуваються в школі добре.

Мою доньку звати Марія, їй 10 років. У неї аутизм. Лікар встановив діагноз та одразу зазначив, що системної та комплексної державної програми допомоги дітям з розладами аутистичного спектру в нашій країні немає. Є окремі фахівці, які вміють ефективно допомагати дітям з аутизмом, проте їх небагато. Сім років тому ми могли розраховувати лише на три-чотири заняття на тиждень. А ефективним у ранньому віці вважають комплексне втручання тривалістю до 40 годин на тиждень. Тому ми постійно займались самоосвітою, щоб розуміти, як правильно допомагати власній дитині. Фахівці на заняттях навчали нас, як вчити дитину та рекомендували пріоритетні напрямки для її розвитку. А більшість часу займалась з донькою я сама. Таке навчання постійно відбувалось і в повсякденному житті. Також вона відвідувала невеликі групи в центрах розвитку, приватних садочках та в центрі соціальної реабілітації дітей з інвалідністю. Медикаменти з огляду на ранній вік та відсутність поважних медичних показників вона не приймала. Специфічні поведінкові прояви, притаманні дитині з аутизмом, ми намагаємось коригувати, адекватно реагувати на них. Спокуса «підштовхнути мовлення пігулками» також не виникала. Головним для нас було допомогти дитині зрозуміти, навіщо треба взаємодіяти, як це корисно та приємно. Зараз розвиток мовлення стимулюємо саме в контексті спілкування. Йти в інклюзивний клас не було миттєвим рішенням. Ми, з одного боку, розуміли потребу дитини в спілкуванні, дружбі, в участі у суспільному житті. З іншого, важливо було врахувати її швидку втомлюваність, труднощі в сприйнятті інформації та концентрації уваги. А також особливості її поведінки. Знайти фахівця, якому б можна було довірити супровід дитини в школі нам не вдалось. Тому в мене виникла ідея отримати другу вищу педагогічну освіту і стати асистентом вчителя. Але батькам, які виріши-

ли супроводжувати свою дитину, треба дуже ретельно оцінювати власні дії, співпрацювати із вчителем та іншими фахівцями. Перше півріччя навчання в інклюзивному класі — це не просто. Адаптується дитина, адаптуєшся і ти, адже вперше працюєш у таких умовах. Особисто мене підтримало й те, що ми прийшли в школу командою з трьох мам дітей з особливими освітніми потребами та стали асистентами в інклюзивних класах. Ми постійно обмінювались досвідом, обговорювали різні ситуації. Мати таку підтримку було дуже важливо. Але головне, що зараз я на власні очі бачу, як донька в своєму темпі рухається вперед. Вона цінує школу, увагу вчителя, її підтримують однокласники, а деякі з них дуже щиро радіють її успіхам.

Основні аспекти шкільної зрілості

Ольга Орел та Олена Сергєєва

Основні аспекти шкільної зрілості

Перший день у школі. Діти різного віку заповнюють шкільний двір, у морі посмішок і квітів лунає дитячий сміх та галас. Це радісний день для багатьох батьків та дітей, він дарує надію на цікавий період життя. Однак реалії вносять свої корективи. Комуś з дітей вже в перші місяці стає важко вчитися, виявляються приховані проблеми, завдання стають непосильними. Дитина не розуміє, чому їй навчання дається складніше, ніж одноліткам. Усе це виливається в нелегкі переживання та проблеми з самооцінкою.

Перехід до шкільного життя — справді стрес для дитини. В першу чергу тому, що різко змінюється формат її діяльності. В садочку чи вдома вона весь час вільно рухалася, були прогулянки, денний сон. У школі ж необхідно висиджувати заняття та засвоювати новий матеріал. Зміна діяльності може викрити приховані труднощі, які не були помітні раніше.

Чи можна виявити заздалегідь і попередити проблеми? Якщо так, то коли починати підготовку і до кого звертатись?

Вік 7 років не випадково обрали для початку шкільного навчання. Як правило, саме в цей період мозкові структури сформовані настільки, щоб координувати складні процеси навчання. Дитина може втримувати увагу, читає, починає писати та може контролювати поведінку протягом уроку.

Традиційно виокремлюють три аспекти шкільної зрілості: інтелектуальний, емоційно-вольовий та соціальний.

Інтелектуально готова дитина буде вміти:

- розпізнати фігуру на фоні;
- концентруватися, утримувати увагу на важливій інформації та ігнорувати другорядну;
- класифікувати явища;
- розрізняти звуки, з яких складаються слова;
- зв'язувати слово з образом;
- пам'ятати інструкцію та дотримуватись її;
- знаходити зв'язок між предметами за об'єднуючою ознакою;
- виконувати завдання за зразком.

Ці навички перевіряють тестами інтелекту та когнітивних здібностей. Варто зазначити, що результати тестів не залежать від рівня володіння мовою дитини. Адже для виміру інтелекту невербальних дітей, дітей із будь-якими порушеннями мови або тих, які не є носіями мови, застосовуються невербальні тести.

Наступною є зрілість емоційно-вольової сфери. Кількість імпульсивних реакцій зменшується, дитина поступово вчиться контролювати свої емоції, виконувати навіть не надто привабливі завдання протягом тривалого часу. Наприклад, читати підручник, коли хочеться ганяти у футбол.

Висновки щодо розвитку цієї сфери спеціалісти роблять на основі діагностики основних когнітивних функцій: пам'яті, уваги, мислення.

Соціальна зрілість проявляється у потребі дитини у контакті та спілкуванні, в її вмінні підлаштовувати свою поведінку до контексту ситуації, наприклад, у магазині, в школі, на дитячому майданчику. Для визначення потреб у контексті навчання оцінюють саме здатність дитини виконувати роль учня. Психолог моделює певні стандартні соціальні ситуації та фіксує поведінкові прояви дитини у них.

Якісна діагностика будь-якого віку включає перевірку всіх трьох основних сфер. Сучасні психологи у своєму арсеналі мають спеціальні, точні інструменти для оцінки, так звані тестові методики. Під час тестування психолог визначає відповідність віковим нормам, особливості, потреби та зони найближчого розвитку для конкретної дитини. На основі отриманої інформації

про рівні розвитку та можливі відхилення, спеціаліст складає програму та дає рекомендації щодо розвитку, індивідуального плану навчання та необхідної корекції.

Орієнтовний шлях до навчання

Не поспішайте віддавати дитину до школи, якщо не впевнені, що вона впорається з навантаженням. Якщо маєте сумнів — зверніться до фахівців і перевірте, чи сформовані всі необхідні для процесу навчання навички. Діагностика дошкільнят може виявити затримки або порушення розвитку, які раніше були приховані або неочевидні. Ці порушення не пов'язані із рівнем навичок, а відбуваються через неправильне функціонування структур та зв'язків у мозку дитини. В подальшому вони можуть призвести до проблем у навчанні. Наприклад, дитина може мати порушення читання та письма, тобто дислексію, або проблеми з рахунком — дискалькулію.

Обговорімо орієнтований шлях підготовки дитини до школи. Він однаковий для всіх дітей: як звичайних, так і для дітей з особливими освітніми потребами. За рік чи більше, залежно від особливостей розвитку, зверніться до інклюзивно-ресурсного центру або інших центрів, які пропонують якісну діагностику. Спеціаліст має запропонувати вам пройти тести для діагностики трьох основних сфер: когнітивної, емоційно-вольової та соціальної. За необхідності, він також повинен провести скринінг на виявлення можливих порушень, які можуть вплинути на процеси навчання. А також надати детальні рекомендації щодо подальшої підготовки чи корекції.

Важливо пам'ятати, що сам похід до фахівця не вирішить усіх проблем. Батьки мають активно співпрацювати із спеціалістами, надавати необхідну інформацію, психологічно підготувати себе і дитину до такого візиту.

Для походу до спеціаліста оберіть зручний час з урахуванням денного розкладу. Зауважте, в яку частину дня дитина в доброму гуморі, менше капризує та охочіше виконує завдання. Заздалегідь розкажіть дитині, що на вас очікує у спеціаліста, що їй необхідно буде зробити, з ким поспілкуватися та у що пограти. Розкажіть, якою буде дорога, сам центр та що ви можете зробити в якості винагороди після. Під час візиту дитина має бути сита, не втомлена, вдягнена у комфортний одяг.

Окремо варто сказати про дітей із порушеннями розвитку і відповідними потребами. Соціальне навантаження та тиск на них завжди більший, а ресурси адаптації — менші. Тому для батьків дуже важливо отримати якісні результати діагностики та індивідуальний план корекції і навчання як орієнтир для подальших дій.

Іноді можна почути думку, що психологічне тестування та оцінка дітей не мають значення. Варто просто займатися з дитиною розвиваючими або корекційними вправами і це дасть ефект. Така думка — це певне викривлення, тому що справедлива тільки у межах заходів раннього втручання, коли корекційну роботу проводять із дітьми молодшого віку.

Корекційна робота в ранньому віці дуже ефективна і спрямована на формування навичок, які є віковою нормою. Тому багато спеціалістів рекомендують ретельно стежити за ранніми проявами порушень розвитку.

Якщо дитина має затримку мовлення, обмежені інтереси та ігри, не цікавиться однолітками та іншими людьми, не використовує жести, наприклад, вказівку на щось чи жест «па-па», необхідно звернутися до спеціалістів та негайно почати корекційну роботу. За допомогою можна звернутися до дитячого психолога, невролога чи логопеда-дефектолога.

Час — найцінніший ресурс для дитини із порушеннями розвитку та її батьків. Адже вік, в якому виявили, порушення, та час який витрачають на корекційні заходи, грають ключову роль.

За статистикою розвинених країн, середній вік, у якому виявляють порушення розвитку у дітей, наприклад, спектр аутизму чи затримку розвитку, становить 4 роки. Це достатньо пізно

для початку корекційних заходів. Зусиль і роботи на цьому етапі необхідно більше. Можливості дитини змінюються з кожним роком, корекційні вікна звужуються, а існуючі порушення тягнуть за собою нові. Неможливо вже просто проводити загальні корекційні заходи та сподіватися, що ситуація виправиться. Необхідна якісна діагностика та розробка індивідуального плану корекції та розвитку. Такий план враховує усі особливості, потреби та можливості конкретної дитини. Дозволяє визначити зону найближчого розвитку та якісно спрямувати зусилля батьків, психологів, педагогів, тьютора, та інших спеціалістів, які працюють з дитиною.

Якісна діагностика дуже важлива в шкільному віці, однак потрібна на всіх етапах життя людини. Не слід боятися тестування та оцінки. В психологічних тестах немає правильних відповідей, вони створені для допомоги і підтримки. Результати окремого тесту — не діагноз. На їхній основі неможливо зробити правильний висновок. Тестування цілком безпечне і жодним чином не може зашкодити дитині.

Емоційне вигорання

Олена Сергєєва

Причини та ознаки емоційного вигорання батьків

Люди люблять своїх дітей та щасливі бути батьками. Діти — це радість, натхнення та позитивні емоції. Будь-які труднощі тануть перед посмішкою улюблених бешкетників. Приємно кожного дня спостерігати, як росте та змінюється дитина. Це — популярна картинка батьківства.

Не всі готові зізнатися, що так само бувають нестерпні ситуації, в яких батькам страшно та зле. Хочеться накричати або навіть вдарити дитину, грубо відповісти, просто кинути все і втекти або впасти на підлогу в сльозах від безпорадності.

До появи дитини батьки в своїх фантазіях, як правило, малюють бажану картинку: вони ніжні, завжди мають сили та час вислухати, погратися з дитиною, організувати їй розвиток і хобі, почитати казку перед сном. Але в реальності дитина може виявитись зовсім іншою, зі своїм характером, рівнем енергії, інтересами та особливостями. Родинні зв'язки не гарантують, що ми отримуємо зручну людину, з якою завжди зможемо порозумітись.

Чуйна та лагідна мама від втоми буває нервовою і виснаженою, зривається на дитину та близьких.. Коли від чергового запитання чи прохання уваги хочеться розплакатись, коли вранці не відкриваються очі, а тіло ніби придавило бетонною плитою. Коли від дитячого плачу хочеться втекти, дратують розкидані дитячі іграшки та речі. Коли здається, що дитина робить все на зло, знущається, маніпулює, в голові з'являється думка: «Як добре було без дітей». А наступної секунди охоплює почуття нестерпної провини за це. Описані симптоми вказують на емоційне вигорання.

За статистикою, кожен восьмий з батьків переживав симптоми важкого емоційного вигорання. Більше половини батьків стикаються із легким емоційним вигоранням. На перший погляд, симптоми емоційного вигорання можна сплутати з втомою та виснаженням. Однак цей розлад має глибшу динаміку та приховані небезпеки. Емоційне вигорання відбувається поступово.

Одна з ознак емоційного вигорання:

- постійна дратівливість щодо звичайних повсякденних подій без видимих причин;
- а також відчуття неспроможності виконати свої батьківські обов'язки, знецінення своїх зусиль, емоційне відсторонення від власних дітей та гостре реагування на їхні потреби і вимоги.

Чому ж батьки вигорають? Виховання дітей — це робота, яка вимагає уваги цілий день, кожен день, роки. Однак на відміну від роботи, з якої можна звільнитися або відпочити у відпустці, ми не можемо покинути батьківство. Життя може бути дуже стресовим, якщо у вас декілька дітей, робота, інші родичі, про яких потрібно піклуватися, та домашні тварини. Все це може поєднуватись і критично збільшувати рівень стресу.

Результати батьківства видно не одразу. Може знадобитися багато часу, щоб навчити дітей новим навичкам та поведінці. Батьківство вимагає терпіння. У вашому житті багато різних речей, але один запас терпіння і сил — він розподіляється між всіма ними. Як не дивно, прагнення бути хорошими батьками та підтримати високі стандарти батьківства додає ще більше стресів і призводить до емоційного вигорання швидше.

Практичні поради

Деякі категорії батьків мають більший ризик вигорання, ніж інші. Наприклад, батьки немовлят вичерпуються не тільки через відсутність сну. Сама необхідність постійно бути «на зв'язку»

для задоволення фізичних потреб маленької дитини, від яких буквально залежить її виживання, виснажує матерів і татусів.

Серед батьків у зоні ризику знаходяться також одинокі батьки, або ті, які не відчують достатньої підтримки; батьки дітей з особливими освітніми потребами; з хронічними проблемами фізичного та психічного здоров'я; та батьки, які перебувають в нестабільних або з високим рівнем ситуативного стресу обставинах. Наприклад, переїзд, зміна роботи, розлучення.

Ніхто не застрахований від емоційного вигорання. В тій чи іншій формі кожен з батьків зіштовхнеться з цими симптомами хоча б раз у житті.

Найдієвіша практика проти емоційного вигорання — розвиток самосвідомості та емоційного інтелекту. Це означає, перш за все, спиратися на свої реальні переживання, а не вигадані образи чи картинки, які хочеться наслідувати. Нормально відчувати негативні почуття до дітей: нудьгувати під час ігор, не хотіти приділяти увагу.

У кризових ситуаціях, можливо, комусь допоможе власний негативний досвід непорозуміння батьків. Коли замість розбору ситуації та пояснень — несправедливо карали. Замість підтримки і захисту отримували — «Сам винен, тобі казали», замість заспокоєння та тепла — «Негайно припини істерику і роби, що тобі кажуть». Пригадайте, які болісні відчуття та образи це залишало у вас в дитинстві. Такий сценарій знайомий багатьом. Він завжди закінчується негативно для обох сторін — зриви, виснаження, відчуження.

Але ви можете змінити цей сценарій в дорослому віці. Уявімо собі побутову ситуацію. Напередодні ви допізна сиділи над річним звітом. На початок робочого дня у вас призначена зустріч з директором. Ваш чоловік прокинувся не в гуморі, має поспішати на роботу і не встигає провести дитину до школи. Донька-першокласниця не хоче прокидатися та всіляко затягує збори. Коли вона заявляє, що їй не подобається сніданок — ви вже готові вибухнути. Саме час глибоко вдихнути кілька разів і запитати себе: «Чи справді дитина робить на зло? Чи, можливо, я злюсь що донька не відповідає моїм очікуванням, а я не маю сил пояснити

ситуацію зрозумілими для неї словами?». В той момент, коли ви визнаєте свої справжні переживання — трапляються дива. Ви самі можете обирати подальший хід подій.

Створіть собі уявну людину, яка б вас підтримувала в найважчих ситуаціях. Це можете бути ви у ролі лагідної мами для самої себе (або тата, відповідно). Або ваша бабуся чи прабабуся, яка ставилась до вас з ніжністю. Поміркуйте над теплими словами підтримки. В кризовій ситуації, коли відчуваєте, що втрачаєте контроль, глибоко вдихніть та видихніть кілька разів та уявіть, що ваша людина говорить вам: «Все буде добре, моя хороша, у тебе все вдасться. Я тут, з тобою, завжди тебе підтримую».

Набагато легше попередити кризу, ніж вибиратися з неї. Вивчайте сигнали втоми свого тіла та психіки. Будьте попереду своєї кризи. Згадайте одну з тривалих стресових ситуацій в своєму житті. Які саме прояви в поведінці чи тілі ви спостерігали за собою або на які вказували вам ваші близькі?. Можливо, це надмірна дратівливість, око, що сіпається, або руки, які тремтять, розбитість та знижений настрій зранку, порушення сну, незадоволеність і дратівливість у відносинах з близькими. Зробіть ці симптоми вашими червоними прапорцями.

У ситуації емоційного вигорання існує поширена помилка. Назвемо її **помилкою басейну**. Пам'ятаєте шкільну задачу із басейном, в який з одних труб вода наливається, а з інших виливається? Уявіть, що цей басейн — наші психічні ресурси. В ситуації емоційного виснаження води виливається більше, ніж вливається. Першою автоматичною реакцією з боку психіки є обмеження цього витоку. Людина стає дратівливою, нетерплячою, байдужою, обмежує контакти, ігнорує інших. Саме тут ми потрапляємо до пастки. Робити необхідно зовсім протилежне. А саме, організувати приплив води у вигляді турботи про себе та пошуку ресурсів.

Напишіть пам'ятку із десяти занять, які вам приємні, приносять задоволення і полегшення. Вони самі, як і спогад про них про них, є Вашими ресурсами. Ці заняття мають бути простими та легкодоступними. Наприклад, прийняти ванну, прогулятися в парку, випити теплий напій з улюбленої чашки, загорнутися в

плед, помалювати у розфарбовці для дорослих. У стресових ситуаціях симптоми згадаються, а список допоможе вчасно організувати доступ до ресурсу.

Не бійтесь казати «ні». Здається, це зовсім проста порада. Але насправді її складно виконати. Оберіть один день, в який ви будете відмовляти на всі запити. Можете так і казати: «Я сьогодні відмовляю всім». Винятком може бути тільки ситуація очевидної небезпеки або загрози життю чи здоров'ю.

Звертайтеся і просіть по допомогу вдома, на роботі, в метро або кафе. Заздалегідь розподіляйте роботу та домашні обов'язки. Відмовтесь від думки, що ви впораєтесь з усім самотійно. Допоки криза виснажує вас, визнайте свою неідеальність.

Плануйте сон. Розподіляйте години, заздалегідь обміркуйте, коли ви зможете виділити час, о котрій краще лягти спати, аби відпочити. Не нехтуйте маленькими 20–40 хвилинними проміжками. Замість кидатись домивати посуд, як тільки ви вклали дитину на денний сон — дійдіть до дивана, відкладіть смартфон та полегіть із закритими очима.

Головне пам'ятати, що ситуація виснаження не буде тривати довічно. Настане час, коли ви знов будете повні сил і навіть зможете підтримувати інших.

Як підготувати дитину до школи та підтримати її в процесі навчання

Ольга Орел та Олена Сергєєва

Психологічна підготовка до школи

Підготовка до школи насичена переживаннями. Ви хвилюєтесь і намагаєтесь відгадати, чи дитина почуватиметься в школі добре, як вчитиметься, чи приймуть її однокласники, чи подружиться із новими дітьми, чи вона достатньо доросла для шкільного ритму. Особливо переживаєте, якщо дитина не відвідувала дитячий садочок, не звикла взаємодіяти в колективі. Дитина може не розуміти, чого від неї очікують та що відбуватиметься в школі.

Поговоримо, як полегшити дитині перехід до нового — шкільного — життя.

Щоб зменшити тривожність дитини, впродовж року перед першим класом обговоріть з нею все, що стосується школи:

Розкажіть їй про вчительку. Яка вона. Як її звать. За можливості, познайомте дитину з нею.

Поясніть основні шкільні правила, поговоріть про систему уроків, зміни, розклад.

Розкажіть, що таке шкільна, спортивна і трудова форми.

Поясніть, які у дитини будуть обов'язки і що буде відбуватися в класі.

Підтвердіть, що у неї будуть нові друзі в школі, так само, як у дворі, в дитячому садку, на секціях, які вона відвідує або відвідувала раніше.

Розкажіть, як підтримувати взаємини з однокласниками.

Обговоріть із дитиною, що у класі і школі вона зустрічатиме дітей, які їй будуть подобатися. Але траплятимуться серед них і неприємні. Що деякі діти можуть бути агресивними і навіть ображати інших, та як потрібно діяти у такому разі. Домовтесь, що конфлікти краще згладжувати словами, а не вступати в бійку або задирати кривдника. Водночас, дитина повинна знати, що в разі виникнення проблем, їй достатньо розповісти вам і ви допоможете.

Технічну підготовку до школи можна перетворити на веселу справу. Спільно з дитиною придбати гарний одяг спеціально для школи. Підібрати такі портфель, пенал та інше приладдя, які вона вподобає.

Нова українська школа передбачає, що дитина навчиться читати, писати і рахувати вже в класі і не очікує від неї жодної предметної підготовки до школи. Відповідно, відсутні будь-які іспити при зарахуванні.

Такий підхід науково обґрунтований, оскільки функції читання і письма формуються лише тоді, коли мозок дитини фізіологічно готовий. Частіше дослідження виявляють порушення читання у дітей, яких вчили цьому надто рано. Також у цих дітей може знизитись самооцінка та мотивація до навчання, зрости тривожність. Радимо не примушувати дитину читати, якщо їй це не вдається, або вона цього не хоче. Приділяйте увагу розвитку мовлення, уваги, моторики. Та обов'язково іграм — основі розвитку дитини.

У грі ви можете моделювати школу — шкільний розклад, завдання, взаємодію між учнями та вчителями. Розіграйте історії із знайомими персонажами — супергероями, яким потрібно читати секретні послання, або принцесою, яка пише листи. Це сформує позитивну мотивацію дитини до навчання і дозволить «вжитись» у роль школяра.

Зараз існує чимало книжок, головні герої яких ходять до школи та вирішують різноманітні проблеми. Почитайте дитині розповіді про школу. Покажіть їй пізнавальні мультфільми та фільми про шкільне життя. Обговорюйте прочитане і побачене.

Так ваша дитина швидше адаптується до нового оточення.

Ваша дитина пішла до школи

Коли дитина пішла до школи, ваші профілактичні розмови мають тривати.

Запитуйте дитину, як вона почувається, про шкільні події та її ставлення до них. Чи їй цікаво у школі. Що її турбує, а що — радує.

Якщо вам здаватиметься, що дитина відстає від класу у читанні, письмі або математиці, або не може сконцентруватися на завданнях, поговоріть із її вчителькою або вчителем. Якщо складнощі дійсно є, бажано звернутися до фахівця, наприклад нейропсихолога або клінічного психолога. Він уточнить, чи немає у дитини передумов до порушення читання або інших проблем, які заважають їй засвоювати матеріал.

Дитина має знати, що Ви завжди на її боці, завжди її підтримуєте і любите. І на Ваше ставлення не вплине те, що вона вчиться гірше, ніж вона чи Ви хотіли б.

Розмовляйте з дитиною, підтримуйте її. Обговорюйте, що можна зробити в цій ситуації. Знаходьте разом шляхи вирішення проблем. Таким чином, дитина буде знати, що ви — її надійна опора. Її тривога буде зменшуватися і, в підсумку, спільними зусиллями у вас все вдасться.

Якщо ви бачите, що наприкінці дня ваша дитина дуже втомилася, дайте їй відпочити. Нехай вона нічого не робить, просто полежить або пограє, і таким чином відновиться. Не змушуйте її відразу робити уроки.

Не поспішайте додавати до її розкладу гуртки. Дитина поступово входить в робочу атмосферу школи. І нехай у неї спочатку будуть вільні вечори і вихідні.

Ще одна важлива тема — виконання домашнього завдання. Молодшим школярам важко самостійно організуватися. Допоможіть їм. Складіть покроковий план, який міститиме виконання домашнього завдання, збирання портфеля, підготовку одягу на завтра. Прикріпіть план над столом дитини. Так вона бачитиме структуру і зможе звернутися з нею.

Допомагайте дитині з виконанням домашнього завдання, якщо вона має труднощі. Але не робіть роботу за неї.

Варто домовитись, що вона може отримати бажане — наприклад, подивитися мультик або пограти ще — коли впорається із заданим в школі. Будь ласка, не підвищуйте на дитину голосі і не сваріть під час виконання домашнього завдання. Воно має бути не покаранням, а частиною щоденних обов'язків.

Звісно, Ви можете відчувати роздратування, сором або розчарування через те, що вашій дитині щось не вдається. Якщо такий стан повторюється, Вам варто звернутись до психолога і з'ясувати, що відбувається з Вами. Можливо, це прояв емоційного вигорання і Ви потребуєте відновлення.

Любов, повага і спілкування здатні вирішити усі складнощі. Вірю, що Вам з вашими дітками все вдасться. Задоволення вам від школи!

Захистити права дітей

Любов Солодухіна

Вітаю усіх! Мене звати Любов Солодухіна. Я державний експерт Директорату соціальних послуг та інтеграції Міністерства соціальної політики України. Вже понад 12 років працюю у сфері соціального захисту дітей.

З лекції ви дізнаєтесь, яку допомогу і де саме можете отримати її для сім'ї та дитини. А також, яку відповідальність за законом несуть заклади освіти в контексті захисту прав дітей.

Я розповім про адміністративну та карну відповідальність батьків за неналежне виконання своїх обов'язків. Про механізми захисту дитини, зокрема і від дій несумлінних батьків, які існують сьогодні.

Моє завдання — подати матеріали якомога доступніше, тому я не буду цитувати законодавство дослівно. Якщо певне питання лекції вам потрібно знати досконало, ви можете звернутися до нормативних актів, які наведені у переліку матеріалів.

Отже, до справи)

Законодавство України про батьківську відповідальність

У Конвенції ООН про права дитини визначено, що дитині для повного і гармонійного розвитку її особистості необхідно зростати в сім'ї, в атмосфері щастя, любові і розуміння. Саме батьки, або інші законні представники, несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини.

Визначимо, якими є батьківські права та обов'язки.

Сімейний кодекс України визначає, що батьки мають переважне право перед іншими на особисте виховання дитини та ви-

бір форм і методів виховання. Крім таких, які суперечать закону та моральним засадам суспільства. Також батьки мають право на захист своєї дитини.

Водночас цей кодекс визначає такі обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини:

Батьки зобов'язані забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я (відмова від дитини є неправозгідною), зареєструвати її народження;

Батьки зобов'язані **виховувати** дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини;

Батьки зобов'язані **піклуватися** про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток.

Батьки зобов'язані **забезпечити здобуття** дитиною повної загальної середньої освіти, **готувати її до самостійного життя**.

Батьки зобов'язані поважати дитину.

Батьки зобов'язані утримувати дитину та дбати про збереження та використання майна дитини в її інтересах. Повнолітніх дітей батьки зобов'язані утримувати до 23 років, якщо вони продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, якщо батьки можуть її надавати.

Передача дитини на виховання іншим особам не звільняє батьків від обов'язку батьківського піклування щодо неї.

Забороняються будь-які види експлуатації батьками своєї дитини.

Забороняються фізичні покарання дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини.

Крім цього, відповідно до Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», батьки зобов'язані зареєструвати місце проживання дитини.

Прошу також звернути увагу, що саме батьки зобов'язані забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти.

Ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків — це підстава для притягнення їх до відповідальності, встановленої законом. Зокрема:

Стаття 184 Кодексу про **адміністративні правопорушення** визначає, що ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо дітей, тягне за собою попередження або накладення штрафу.

Водночас стаття 166 Кримінального кодексу України передбачає **карну відповідальність**. Це може бути обмеження або позбавлення волі батьків, або інших законних представників, за невиконання обов'язків з догляду за дитиною, що спричинило тяжкі наслідки. Наприклад: у 2017 році у Києві мати-одиначка зі співмешканцем закрила дітей на три дні у квартирі без їжі, зв'язку та можливості покликати на допомогу. Це призвело до смерті однієї дитини, психологічної травми та крайнього ступеню зне-силення — другої.

Сама дитина має право звернутися за захистом своїх прав та інтересів до органу опіки та піклування. Або до інших органів державної влади, до органів місцевого самоврядування та громадських організацій, а з 14 років — до суду. Коли дитина не може відстоювати свої права самостійно, звернутись до суду з позовом про позбавлення батьківських прав в її інтересах мають право:

- будь-хто з батьків,
- опікун,
- піклувальник.
- особа, в сім'ї якої проживає дитина,
- дитячий заклад, в якому перебуває дитина,
- орган опіки та піклування,
- або прокурор.

Мати та батько можуть бути **позбавлені батьківських прав**, якщо:

- не забрали дитину із закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли до неї батьківського піклування.
- вони ухиляються від виконання своїх обов'язків з виховання дитини;
- жорстоко поведуться з нею;
- є хронічними алкоголіками або наркоманами;

Якщо вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва;
або засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини.

Дитину можуть усиновити без згоди повнолітніх батьків і без позбавлення їх батьківських прав, якщо суд встановить, що вони не проживали з дитиною понад шість місяців без поважних причин, не проявляли до неї батьківської турботи та піклування, не виховували та не утримували її.

Суд може постановити рішення про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав. У такому разі дитина хоч і отримує статус позбавленої батьківського піклування, проте не може бути усиновленою. Таким чином батьки отримують шанс усунути причини, які перешкоджали належному вихованню дитини. Цьому сприятиме співпраця батьків із центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та перебування сім'ї під соціальним супроводом.

Батьки можуть звернутися до суду для повернення їм дитини або для поновлення у батьківських правах, якщо дитина ще не всиновлена і не досягла повноліття.

Мама та/або тато, яких позбавили батьківських прав, втрачають особисті немайнові права щодо дитини та звільняються від обов'язків щодо її виховання. Вони втрачають права на пільги та державну допомогу, які надають сім'ям з дітьми, право на утримання від дитини у майбутньому право бути усиновлювачами, опікунами та піклувальниками інших дітей.

Особа, позбавлена батьківських прав, зобов'язана сплачувати аліменти на утримання дитини.

Батьки також несуть відповідальність, якщо їхні дії чи бездіяльність призводять до ситуацій, за яких відбувається чи існує загроза життю чи здоров'ю дитини. Очевидно, що **перелік таких ситуацій не може бути вичерпним**. Проте є приклади, за яких загроза очевидна чи вірогідна

- незабезпечення дитини необхідним харчуванням, медичною допомогою, відповідним до віку доглядом;

- залишення дитини віком до 7 років або дитини у безпорадному стані в приміщенні, громадському або іншому місці без нагляду осіб, які досягли 14 років;
- залишення дитини віком до 10 років на вулиці без відповідного до погоди одягу, або без дотримання відповідного до віку температурного режиму, більше ніж на півгодини;
- залишення дитини під наглядом осіб з ознаками алкогольного, наркотичного сп'яніння, під дією психоактивних речовин, вираженого психічного розладу;
- невідкладний стан батьків дитини, який становить пряму та невідворотну загрозу життю та здоров'ю дитини або життю та здоров'ю оточуючих (наприклад, алкогольний делірій або біла гарячка);
- обставини стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів.

Відповідальність держави, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів щодо дитини у сфері освіти

Держава гарантує усім громадянам України та іншим особам, які перебувають в Україні на законних підставах, право на безоплатне здобуття повної загальної середньої освіти відповідно до державних стандартів освіти. Також усіх здобувачів повної загальної середньої освіти держава гарантує забезпечити підручниками та посібниками, зокрема й електронними.

Держава фінансує здобуття повної загальної середньої освіти за допомогою освітніх субвенцій місцевим бюджетам, які використовують на:

- оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників;
- придбання шкільних автобусів для перевезення дітей із закладів загальної середньої освіти;
- оновлення навчальної та матеріально-технічної бази закладів загальної середньої освіти;
- придбання підручників;
- оснащення закладів загальної середньої освіти засобами навчання для різних дисциплін, навчальними комп'ютерними комплексами з мультимедійними засобами навчання, навчаль-

ним обладнанням і методичним забезпеченням для початкової школи;

- підключення закладів загальної середньої освіти до Інтернету, насамперед у сільській місцевості.

Безперечно, освіта дітей з особливими освітніми потребами потребує додаткових видатків. Держава враховує це і тому надає органам місцевого самоврядування ще одну субвенцію — на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, які навчаються у спеціальних та інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти. Субвенція надає підтримку дітям сліпим та із зниженим зором, глухим та із зниженим слухом, з важкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушенням інтелектуального розвитку, із складними порушеннями розвитку, із розладами аутичного спектру.

Ці кошти витрачають на:

- проведення додаткових корекційних занять та надання послуг, які визначені індивідуальною програмою розвитку для учнів інклюзивних класів та індивідуальним планом для учнів спеціальних класів. Наприклад, розвиток мовлення, корекція зору, лікувальна фізкультура, логоритміка.
- придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку, які дають змогу дитині опанувати освітню програму;
- оснащення кабінетів інклюзивно-ресурсних центрів для надання психолого-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами. Тобто придбання методичного, навчального та програмного забезпечення, предметів, матеріалів і обладнання, зокрема довгострокового користування).

Цю субвенцію для державної підтримки осіб з особливими освітніми потребами не надають учням шкіл-інтернатів, спеціальних та санаторних шкіл, учням і вихованцям навчально-реабілітаційних центрів.

Органи місцевого самоврядування відповідають за матеріально-технічне та фінансове забезпечення закладів освіти. Крім того, місцева влада за власний рахунок створює необхідні умови для виховання дітей та розвитку їхніх здібностей, сприяє роботі

дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, молодіжних та науково-просвітницьких організацій. Наприклад, забезпечує можливість відвідувати групи продовженого дня, гуртки, спортивні секції, мати багаторазове харчування в закладі освіти.

Органи місцевого самоврядування також забезпечують пільговий проїзд учнів, вихованців, студентів та педагогічних працівників до місця навчання і додому. Але вони можуть встановлювати обмеження щодо категорій дітей або обсягів.

Органи місцевого самоврядування за власний рахунок та за власним рішенням, можуть забезпечувати безоплатним гарячим харчуванням дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються у спеціальних та інклюзивних класах або групах. Або, наприклад, дітей із сімей, які отримують допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям».

Якщо дитина зазнала цькування у закладі освіти — за це відповідають співробітники закладу. Відслідковувати такі випадки зобов'язана, в першу чергу, адміністрація закладу освіти, адже саме вона найближча до дитини у цей час, і має можливості це побачити. Соціальна служба, служба у справах дітей та поліція можуть бути залучені як самим закладом освіти, так і дитиною, її батьками, іншими законними представниками, родичами.

Саме вчителі зобов'язані захищати здобувачів освіти під час освітнього процесу від будь-яких форм фізичного та психологічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації. А також запобігати вживанню ними та іншими особами на території закладів освіти алкогольних напоїв та наркотичних засобів.

Поза закладом освіти відповідальність за запобігання булінгу та протидію йому несуть батьки та поліція, що, звісно, не виключає участі та впливу самих дітей.

Підтримка державою і органами місцевого самоврядування сімей з дітьми

Життя часто складається так, що батьки мають труднощі чи втрачають спроможність самостійно виконувати батьківські обов'язки.

На такий випадок в державі вибудовано багаторівневу систему соціального захисту і створено різноманітні механізми для підтримки таких сімей.

У кожній громаді (місті, районі) здійснюється соціальна робота. Як правило, її виконують фахівці з соціальної роботи, що працюють у Центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Серед основних завдань і обов'язків фахівця з соціальної роботи:

- виявлення, оцінка потреб та ведення обліку сімей та осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують соціальної підтримки;
- визначення переліку необхідних соціальних послуг, форм та методів соціальної роботи;
- надання соціальних послуг сім'ям відповідно до їхніх потреб, зокрема забезпечення соціального супроводу;
- у разі потреби, перенаправлення до інших надавачів послуг, представництво інтересів;
- інформування з питань призначення видів соціальної допомоги, компенсацій, субсидій, пільг, надання соціальних послуг; допомога в їх оформленні;
- виявлення вразливих сімей з ознаками неналежного виконання батьками обов'язків щодо виховання та розвитку дитини та екстрене втручання за необхідності .

Термін складні життєві обставини означає умови, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток людини.

Для дітей ці обставини можуть зумовлюватись інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, за-

лежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поводженням, зокрема домашнім насильством, ухилянням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів, та іншими чинниками.

Приналежність дитини до цієї категорії соціальна служба з'ясовує за результатами оцінки потреб дитини.

Сім'я у складних життєвих обставинах може звернутись до допомоги у соціальну службу. Фахівець з соціальної роботи визначає необхідний перелік соціальних послуг, отримання яких допоможе сім'ї подолати складні життєві обставини.

Надавачами соціальних послуг можуть бути як державні і комунальні заклади, так і недержавні організації.

Перелік соціальних послуг, які визначені у законодавстві, दिwit'ється у матеріалах до лекції.

Іноді, на жаль, стається так, що ні проведена соціальна робота, ні надані соціальні послуги не допомогли сім'ї подолати складні життєві обставини. Або склалася екстрена, кризова ситуація, яка загрожує життю або здоров'ю дитини. У такому разі в ситуацію повинна втрутитись служба у справах дітей, яка має працювати у кожній об'єднаній територіальній громаді, а також на рівні міста та району.

Ця служба контролює реалізацією прав дітей усіма органами, їхніми структурними підрозділами, установами, організаціями. Також служба у справах дітей фактично є координатором, організатором процесів забезпечення прав дітей. Вона захищає, представляє права дитини та замовляє послуги для вразливих сімей з дітьми та дітей, позбавлених батьківського піклування. Служба у справах дітей, зокрема, має право відвідувати дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, за місцем їх проживання, навчання і роботи, зокрема з метою перевірки звернень та повідомлень про такі обставини. А також вживати заходів для соціального захисту дітей.

Значна кількість сімей з дітьми, в тому числі у яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування,

у визначених випадках, можуть також розраховувати на отримання матеріальної допомоги від держави, зокрема:

- допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;
- допомога при народженні дитини;
- допомога самотнім матерям;
- соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям;
- тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або коли місце їхнього проживання — невідоме;
- державна соціальна допомога на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- грошове забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною».

В додатку до лекції ви знайдете інформацію про розмір і спосіб розрахунку перелічених видів матеріальної допомоги сім'ям.

Зверніть увагу, що органи місцевого самоврядування за рахунок власних коштів і благодійних надходжень можуть встановлювати додаткові гарантії, зокрема матеріальні виплати, для соціального захисту населення.

Державний контроль за забезпеченням прав дітей на належне батьківське виховання.

Основні повноваження щодо державного контролю за забезпеченням прав дітей на належне батьківське виховання, прийняття рішень з даного питання мають суди, органи опіки та піклування. А також органи **Національної поліції** в частині притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності за ухилення батьків від виконання своїх батьківських обов'язків, їх злісне невиконання або жорстоке поводження з дітьми.

Щодо дітей, які виховуються у своїх біологічних сім'ях, органи опіки та піклування **та суди** уповноважені приймати такі рішення:

- вирішення спорів між батьками щодо визначення або зміни прізвища та імені дитини;

- вирішення спорів між батьками щодо визначення місця проживання дитини;
- вирішення спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини та визначення способів такої участі;
- визначення форми влаштування дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування;
- відібрання дитини у батьків (тільки у нагальному випадку загрози життю і здоров'я дитини);
- стану збереження майна, право власності на яке або право користування яким мають діти.

До **виключної компетенції суддів** належить прийняття рішень щодо:

- позбавлення та поновлення батьківських прав;
- доцільності побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав.

Орган опіки та піклування проводить бесіду із батьками, дитиною, родичами, які беруть участь у її вихованні. Оцінює умови проживання дитини, батьків. Вивчає пов'язані документи. На підставі цього готує рішення. Якщо відповідне сімейне питання вирішує суд, то орган опіки та піклування готує висновок до його рішення.

Про важливість зростання дитини у сімейному оточенні

На жаль, не кожна дитина в Україні має можливість зростати в сприятливому сімейному оточенні. Бідність родин, складні життєві обставини, недостатня кількість відповідальних батьків, брак освітніх, медичних, соціальних послуг для дітей і сімей з дітьми призводять до того, що десятки тисяч дітей щороку потрапляють до закладів інституційного догляду та виховання — інтернатів. Із понад 105 тисяч дітей, які перебувають наразі в таких закладах, лише близько 8 тисяч — діти-сироти та діти, позбавлені батьків-

ського піклування, а у решти 97 тисяч дітей є батьки, не обмежені у своїх батьківських правах. При цьому з цих батьківських дітей лише близько 30 % мають інвалідність або порушення розвитку.

Вихованці таких закладів перебувають у соціальній ізоляції — вони відірвані від своєї сім'ї, територіальної громади за місцем походження, навчаються і утримуються в одному приміщенні, спілкуються з вкрай обмеженим колом людей.

Особливо негативні наслідки інституційний догляд має для немовлят та дітей у віці до 3 років. Відповідно до висновків науковців, саме в цьому віці активно розвивається мозок, а регулярна взаємодія дитини з її значимим дорослим безпосередньо впливає на формування ключових навичок та подальшу успішність у навчанні. Через встановлення емоційного зв'язку з дорослим, який піклується про неї, дитина розвиває та формує соціальні прихильності (симпатії, довготривалі стосунки, увагу до іншого, турботливість, здатність любити). Відсутність такого зв'язку — причина емоційного та фізичного стресу для дитини, який руйнує її почуття безпеки.

Середовище закладу інституційного догляду та виховання дітей не формує здатності у дитини вибудовувати стосунки протягом життя. А це становить пряму загрозу для створення власної сім'ї. Дослідження свідчать, що діти матерів, які виховувалися в інтернатах, ризикують також опинитися в них, тому що інтернатна модель виховання є звичною моделлю для таких батьків.

Саме тому реформування закладів інституційного догляду та виховання дітей, створення альтернативних послуг в громадах, а також поступова відмова від проживання дітей при цих закладах — один із пріоритетних напрямів держави. Його закріплено Національною стратегією у сфері прав людини та Національною стратегією з реформування системи інституційного догляду і виховання дітей.

Останній документ, зокрема, визначає, що сім'я — найкраще середовище для виховання та розвитку дитини. А збереження сім'ї для дитини — головна умова забезпечення найкращих інтересів дитини та її благополуччя.

Забезпечення найкращих інтересів дитини — це дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності. Вони враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити.

Отже, головною умовою забезпечення перелічених вище дій і рішень — є наявність чи збереження сім'ї для дитини. Для підтримки інституту сім'ї потрібна просвіта щодо відповідального батьківства, розвиток на місцевому рівні освітніх, медичних, соціальних послуг з для дітей і сімей.

В державі триває відповідна реформа системи догляду і виховання дітей у таку, за якої кожна дитина зростатиме у сім'ї або в умовах, максимально наближених до сімейних.

Підсумок

Держава в цілому та кожна територіальна громада зокрема зобов'язані піклуватися про покоління, що підростає, створювати для нього належні умови, поважати гідність дітей.

Держава — це ми з вами.

По-за законодавчими можливостями і вимогами, прошу вас про важливе — взаємопідтримку батьків і спільну підтримку дітей. Ви ближчі один до одного і здатні створити умови, в яких діти почуватимуться захищено. Саме батьківська взаємопідтримка, неформальна чи через батьківський комітет, групу здатна сформувати атмосферу і задати тон і якість ставлення дітей та педагогічних працівників один до одного.

Від нас з вами залежить безпека, життя і виховання наших дітей.

Шануймося.

Список посилань до лекції

Конвенція ООН про права дитини

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021

Конвенція ООН про права дитини в гарному оформленні

https://www.unicef.org/ukraine/ukr/convention_small_final.pdf

«Сімейний кодекс України»

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

«Цивільний кодекс України»

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Закони України:

«Про охорону дитинства»

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

«Про місцеве самоврядування в Україні»

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

«Про місцеві державні адміністрації»

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14>

«Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>

«Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>

«Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>

«Про державну допомогу сім'ям з дітьми»

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>

«Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>

«Про соціальні послуги»

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-15>

Постанови Кабінету Міністрів України

«Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати»

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1614-12>

Додаток до лекції «Інформація про розмір і спосіб розрахунку матеріальної допомоги сім'ям у 2018 році»

Розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям визначається як різниця між прожитковим мінімумом для сім'ї та її середньомісячним сукупним доходом. До стабілізації економічного становища в Україні розмір державної соціальної допомоги визначається з урахуванням прожиткового мінімуму.

Для кожної дитини, яка входить до складу малозабезпеченої сім'ї, рівень забезпечення прожиткового мінімуму збільшується на 10 відсотків, а для кожної дитини з інвалідністю, для кожної дитини, яка утримується матір'ю (батьком, усиновителем), що не перебуває у шлюбі, і запис про батька (матір) цієї дитини у Книзі реєстрації народжень провадиться в установленому порядку за вказівкою матері (батька), для кожної дитини, в якій один або обое батьків є особами з інвалідністю I або II групи, — на 20 відсотків.

Крім цього, розмір державної соціальної допомоги збільшується на кожну дитину віком до 13 років на 250 гривень, на кожну дитину віком від 13 до 18 років — на 500 гривень.

Допомога на дітей одиним матерям надається в розмірі, що дорівнює різниці між 100% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї за попередні шість місяців в розрахунку на одну особу.

Максимальний розмір допомоги на дитину до 6 років дорівнює прожитковому мінімуму та з 01 липня 2018 року становить: на дітей віком до 6 років — 1559 грн; на дітей віком від 6 до 18 років — 1944 грн.

Тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме надається у розмірі, дорівнює різниці між 50 відсотками прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї за попередні шість місяців в розрахунку на одну особу.

Максимальний розмір допомоги з 01 липня 2018 року на дитину до 6 років становить — 779,50 грн, на дитину від 6 до 18 років — 972,00 грн.

Державна соціальна допомога на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають під опікою, піклуванням, виховуються у прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу, становить два прожиткових мінімуми для дітей відповідного віку.

З липня 2018 року на дітей віком до 6 років — 3118 грн; на дітей віком від 6 до 18 років — 3888 грн.

Право на **державну допомогу у зв'язку з вагітністю та пологами** мають всі жінки (у тому числі неповнолітні), які не застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами надається у розмірі 100 відсотків середньомісячного доходу (стипендії, грошового забезпечення, допомоги по безробіттю тощо) жінки, але не менше 25 відсотків від розміру встановленого законом прожиткового мінімуму для працездатної особи із розрахунку на місяць.

Допомога при народженні дитини за цим Законом надається одному з батьків дитини (опікуну), який постійно проживає разом з дитиною.

Допомога при народженні дитини призначається у розмірі 41280 гривень. Виплата допомоги здійснюється одноразово у сумі 10320 гривень, решта суми допомоги виплачується протягом наступних 36 місяців рівними частинами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

**Будь ласка, заповніть анкету
зворотнього зв'язку за посиланням**

